

preventivna platforma

Bilten projekta 'Preventivna platforma', december 2011, številka 12

Inštitut za raziskave in razvoj "Utrip"
Trubarjeva cesta 13, Grosuplje

Zveza društev na področju drog
Slovenije, Tabor 9, Ljubljana

Rdeči križ Slovenije
Mirje 19, Ljubljana

O PREVENTIVI ZASVOJENOSTI V DUHU MERIL NAŠEGA ČASA

Da človek verjame v spremembo, ki je od njega neodvisna, ali celo v izboljšanje, v spremembo, kjer nima dejavnega deleža, mora biti idiot. Dober in čedalje boljši svet nista rezultat brezosebnega razvoja, katerega prijetne prednosti bi lahko uživali kot sončno kopel. Ob tako imenovanem idealu groze napredka, ki je neodvisen od človeka, so vsi faloti začeli vleči na ušesa. Saj zdaj lahko mirno nadaljuješ vse svoje podlosti. Svet napreduje neodvisno od njih. Nič ni narobe. Hura! Naj živi napredek.

Bela Hamvas

Preventiva na področju preprečevanja zasvojenosti se dogaja skozi odnos in komunikacijo. Doma. V šoli. Med prijatelji. Na institucionalni in skupnostni ravni. To, kako se danes o drogah in zasvojenosti pogovarjamo, oziroma se ne pogovarjamo pa je odvisno od tega, koliko smo kot posamezniki o drogah in zasvojenosti poučeni in od načina, kako smo sami umeščeni v današnji na glavo postavljeni svet. Kar je danes trendovsko je dolgoročno uničujoče, tisto kar nas lahko rešuje pa se smatra za out in preživelo. Če to spregledamo, zgrešimo predmet naše razprave, prav tako pa tudi učinke naših preventivnih prizadevanj. Ker in kolikor tega nočemo, je treba stvari postaviti na svoje mesto. Zato je potrebno, da posamezne stvari poimenujemo s pravim imenom.

Duh časa, je tisto, kar daje temeljni ton, barvo in obliko prevladujočemu načinu bivanja: našemu konkretnemu dožemanju in razumevanju tega sveta, nas samih, našega mesta in vloge v njem in našega odnosa do njega in do samih sebe, našemu čutenju in sočutju, našemu načinu mišljenja in obnašanja do soljudi, našim medčloveškim odnosom, naši veri, našemu upanju in zaupanju v lastne zmožnosti. Je vladajoči, ali bolje prevladujoči skupni imenovalec našega bivanja in sobivanja ter ustvarjanja naše individualne in skupne prihodnosti. Kot tak kroji usodo našega skupnega življenjskega sveta. Tako kot je današnji čas naš čas, čas nas samih oz čas, ki ga živimo je tudi duh časa naš duh, duh nas samih, kolikor ga ponotranjamo in ga živimo. Kaže se skozi način našega odnosa do sebe, soljudi, skupnosti in narave. Mi ga posebljamo, živimo in gojimo s svojim načinom čutenja, mišljenja, vrednotenja, govorjenja, obnašanja in delovanja vsakokrat, ko se v njem prepoznamo, ko si želimo biti »in«, v trendu.

»*Biti in*« ali v trendu, v duhu meril današnjega časa pomeni biti in-diferenten (beri čim manj razločujoč se od ostalih). Glede na *favorizirane vrednote* to pomeni biti sproščen, mlad, drzen, močan, hiter, vzdržljiv, prilagodljiv, učinkovit in uspešen v predpostavljene vloge elementa družbene strukture ali funkcije. Tako smo najbolj »in«, torej v trendu, oziroma v duhu današnjega časa takrat, ko se na individualni ravni obnašamo, kot bi rekla Renata Salecl, kot *Jaz d.d.* (delniška družba). Ko se prožno prilagajamo vse bolj neugodnemu okolju; ko razmišljamo o dolgoročnih naložbah vase; ko načrtujemo svojo kariero; ko nenehno nekaj »delamo na sebi«, ko skrbimo za svojo samo-podobo, oziroma konkurenčnost; ko sprotno prestrukturiramo svoj »avtentični« jaz; ko se »svobodno« odločamo / izbiramo med tržno ponujenim; ko vase investiramo svojo lastno voljo, čustva in sposobnosti; ko skrbimo za svoj trajnostni razvoj (beri preživetje); ko smo tih in miren smo samo-oplajajoči se človeški kapital.

»Okolje« ki takšno naše vedenje spodbuja je globalno prevladujoča *tržna ekonomija*, ki deluje kot »*religija*« vsakodnevnega življenja. Religija ji pravimo zato, ker: je mono-teistična (»Denar je sveta vladar«); ker ima svoje »svete« simbole (\$, €, &); ker ima svoje »svečenike« (neo-liberalne ekonomiste); ker ima svoje vernike (oboževalce, potrošnike); ima svoja sezonska božanstva (zvezdnike vseh vrst, kultne proizvode); ima svoja »sveta mesta« (hipermarkete, športne stadione); ker ima svoje obrede (manična nakupovanja, športne spektakle); ker je misijonarsko naravnana (teži k razširitvi in sprevračanju ljudi k svojemu nauku); ker je očiščevalna (priznava le tiste oblike življenja in dela, ki jih lahko meri z lastnimi vatli. Nenazadnje je tako, da tisto kar nima tržne vrednosti, na nek način sploh »ne obstaja«

K »biti in« sodi nenehno *samo-prehitevaje*, oziroma to, da se naše vsakodnevno individualno, skupno in javno življenje (ki je kriterij normalnosti) čedalje bolj odvija kot nekakšen samo-prehitevajoči (v psihoterapiji pravimo temu obsesivno-nevrotični) ritual. To »se nam dogaja« (beri to počnemo) ko brezglavo hitimo, ko nimamo časa zase, za postanek, premislek, za predelavo notranjih doživljajev, ko nimamo časa za svoje otroke, prijatelje, sošolce sodelavce; ko si zastavljamo odgovore brez predhodnih vprašanj, ko naenkrat hočemo 10 x več stvari kot jih zmoremo, ko nismo zmožni poslušanja drugega in ko so človeka, ki je v stiski ne vidimo in ne slišimo in seveda skladno s tem tudi ne pomagamo, pa

čep rav je zato včasih potrebna le beseda ali dve in izkazano sočutje, oziroma razumevanje njegovega položaja.

Globalno prevladujočemu neo-liberalnemu trendu je lastno tudi svojstveno *pojmovanje praktičnosti*. Bolj, ko smo v našem dejanskem vsakdanjem življenju (bivanju in delovanju) »in«, bolj ko smo »v trendu«, bolj ko smo »tržno prilagojeni (vključeni v tekmovanje/borbo vseh proti vsem) bolj smo razosebljeni, brezosebni, »objektivni«, in-diferentni (ne-razlikujoči se), brezbržni in osebno ne-odgovorni do vsega, kar je zunaj interesov naše Jaz. d.d.. Dokler si potem na neki točki ne rečemo, da »Tako pač je« in nas prevzeme občutek, oziroma prepričanje, da smo kot taki praktični, »dorasli času in razmeram«, skratka da smo pravi »*mojstri življenja*«.

Vse to pa ima seveda svojo ceno, oziroma posledice. Ob tem, ko nas delovanje čedalje bolj kompleksne in zapletene celote zanima čedalje manj, oziroma nas sploh ne zanima in ko se povsem potopimo v svoj trendovski (»in«) življenjski položaj in funkcioniranje, po eni strani povsem pozabimo na to, kaj pomeni biti *človek kot človek*, po drugi strani pa se naš, vsakdanji življenjski svet, družba, oziroma *skupnost* spremeni v prostor, oziroma skupek razpoložljivih objektov, za »sproščeno« ego-centrično uresničevanje želja, hotenj in interesov naše Jaz d.d. za katero skrbimo in jo negujemo v borbi vseh proti vsem, kar je sinonim trga.

Dejstva, da je takšna »praktičnost« način racionalizacije naše lastne nemoči pred premočnimi okoliščinami, oziroma vse bolj kompleksnimi določilnicami našega življenjskega sveta, oziroma položaja, se običajno niti ne zavedamo. Velja pa seveda tudi obratno. V duhu meril in morale današnjega časa pomeni »*biti out*«: biti svoj, čuteč in so-čuteč, rado-veden, metodično dvomeč, samostojno uporabljajoč lastni um, kritičen in samokritičen, (samo-refleksiven), odkrito govoreč o stvareh po resnici in živeč skladno z lastno intimno vero in skrbjo za dobro lastne biti, dobro sočloveka ter biti zavzemajoč se za dobrobit skupnosti. Tiste, ki so »in« tržno naravnano okolje praviloma spodbuja in nagrajuje, tiste, ki so »out« pa kaznuje: tako da jih presliši, ignorira in potiska na rob aktualnega dogajanja, oziroma jih marginalizira.

Takšni vsesplošni in seveda (če smo »in«) tudi lastni sprevrženosti pa lahko, ko se je enkrat zavedamo in se prebudimo v realno zavest o samih sebi, odločno obrnemo hrbet. Ko to storimo, obenem tudi že izstopimo iz začaranega kroga nemoči, v katerem domuje brezosebna, indiferentna in brezbrizna »praktičnost.« Ta izstop je sestop na gibka tla vsakodnevnega življenja. Posledica sestopa je srečanje s seboj kot človekom, kot osebo in enkratno ter neponovljivo osebnostjo. Sestop k sebi kot človeku je pogoj za vzpostavitev odnosa z drugim človekom kot človekom. Vzpostavitev odnosa z drugim kot človekom pa je temeljni predpogoj vsakega neposrednega preventivnega delovanja.

Subjekt zasvojenosti namreč ni človek v tej ali oni vlogi, oziroma funkciji, torej ne kot element družbene strukture, ampak človek kot človek – oseba, ki je nosilec dostojanstva. To spregledati, tega ne videti, pomeni zgrešiti temeljni pomen in smisel tega početja. Kajti nezasvojen, oziroma zasvojenosti prost ni človek kot element strukture, ampak zgolj človek, ki je kot enkratno in neponovljivo bit-je kos bivanju in sobivanju po načelu realnosti, o katerem smo govorili v prejšnjem prispevku. Je tisti ki je zmožen živeti na način avtonomne (samostojne) skrbi za dobro lastne kot skupne dobrobiti.

Zasvojenost potemtakem ni le odvisnost od te ali one substance, ampak je odvisnost človeka od nekega nevedenega načina lastnega bivanja in delovanja v začaranem krogu nezmožnosti in nemoči stopiti nas gibka tla vsakodnevnega življenja in se »spopasti« z njim po načelu realnosti. Tobak, alkohol in droge so samo pomožno sredstvo, nekakšna eksistencialna bergla, s katero se avtonomnemu in produktivnemu življenju nedorasel človek zaslepi za realnost in zbeži od produktivnega soočenja z njo v destrukcijo lastnih (nevedenih) zmožnosti!

Iz tega in takšnega (realnega kot eksistencialnega) pojmovanja zasvojenosti pa izhajajo naslednje spoznavne konsekvence za vsako zaresno preventivno delovanje:

1. *Preventiva* je šola (učenje in vzgoja) avtonomnega in produktivnega življenja.
2. *Preventivni programi*, ki so v funkciji šole avtonomnega in produktivnega življenja so tisti, ki izhajajo iz človeka kot človeka in so namenjeni človeku kot človeku.
3. Ker je vsako *bivanje*, obenem že *so-bivanje*, morajo preventivni programi vključevati tudi produktivni odnos človeka do so-človeka, oziroma skupnosti. To pomeni, da se individualni in skupnostni pristop dopolnjujeta.
4. Glede na opisano naravo zasvojenosti se pričakuje tudi sinergija med okoljskimi strategijami ter univerzalno, selektivno in indicirano preventivo, ter sinergija med preventivnim delom v različnih področjih kot so: družina, šola in (lokalna) skupnost.
5. Ker in kolikor s svojim individualnim načinom delovanja vedno že tudi sooblikujemo in vzdržujemo določeno formo družbenosti, sleherno vzpostavljanje avtonomnega in produktivnega odnosa do sebe in soljudi zahteva *kritičen odnos do sebe in do skupnosti*.
6. Po načelu, da mora biti »vzgojitelj« sam vzgajan pa je potreben tudi nenehni kritičen odnos do lastnega preventivnega delovanja. Le-tega omogočajo šele kriteriji, ki izhajajo iz v praksi preverjenih in strokovno utemeljenih primerov dobrih praks.
7. Na osnovi teh spoznanj pa se spremeni tudi samo pojmovanje etike preventivnega dela. Le-ta ne more biti profesionalna etika tega ali one stroke (medicine, psihologije, socialne psihologije, socialnega marketinga itd), ne prevladujoča ekonomska etika trga, ne heteronomna etika socialne vključenosti, ampak etika, ki predpostavlja in izhaja iz odnosa človeka do drugega kot so-človeka. Njen predpogoj pa je ravno nenehno, trajno in vztrajno razločevanje sebe in drugega kot človeka od sebe in drugega kot vloge/funkcije, oziroma elementa družbene strukture.

8. Če ni kriterijev kompetentnega razločevanja različnih preventivnih pristopov, praks in programov ter njihovega sinergijskega součinkovanja in povezovanja, potem v vsakdanjem življenju prevladuje nekritični prakticizem, na mesto strokovno kompetentnega dialoga usmerjenega v izboljšanje preventive pa imamo opravka z moraliziranjem, z nikogar zavezujočo »etiko« in igro moči – beri borbo za prevlado lastne vsakogaršnje lastne prakse kot »kriterija« uspešnosti in učinkovitosti.

Pripravil: Ciril Klajnšček, RKS

Projekt »Vzpostavitev preventivne platforme NVO na področju preprečevanja zasvojenosti« financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojna prioriteta: »Institucionalna in administrativna usposobljenost«, prednostna usmeritev 5.3.: »Spodbujanje razvoja nevladnih organizacij in civilnega dialoga«.